

Przedmowa do wydania trzeciego

Cztery lata, jakie upłynęły od poprzedniego wydania naszej książki, przyniosły nowe przypomnienie wagi rzymskiej historii dla współczesności. Profesorka filologii klasycznej z Cambridge zaczęła swą poczytną opowieść o antycznym Rzymie od stwierdzenia, że wciąż kształtuje on nasze wyobrażenie o świecie i o nas samych (Mary Beard, *SPQR: A History of Ancient Rome*, New York 2015, s. 15). W Europie kontynentalnej, a nawet w krajach *common law*, dość powszechnie zauważa się, że żywotność prawa rzymskiego wynika z jego centralnej pozycji w umysłowej tradycji oraz historii Zachodu. I choćby przestawało być ono punktem odniesienia, pozostaje kryterium racjonalności prawa i fundamentem siatki pojęciowej używanej przez współczesnych prawników; pozostaje podstawą ich myślenia o regulacyjnym porządkowaniu rzeczywistości oraz sposobów interpretacji prawa. Napięcie między kulturową tożsamością prawa Europy a codziennością jego nauki i nauczania pozostaje cały czas nie bez znaczenia dla dyskusji o tym, jak uczyć dzisiaj prawa. Wyraźniej dostrzegamy, że szybkie i głębokie zmiany prawa mogą prowadzić do naruszenia jego tożsamości czy wręcz jej odrzucania. A doskonale widać, że zachowania tego, co dla niej fundamentalne, nie gwarantuje sam fakt obecności prawa rzymskiego w programie kształcenia prawników. Kolejne lata XXI stulecia zdają się potwierdzać, że taka obecność według formuły ustalonej w wieku XX staje się coraz większym anachronizmem. Przekonanie o potrzebie zmiany spojrzenia na prawo rzymskie względem podejścia z minionych dwóch stuleci znajduje coraz wyraźniejsze i różnorodne potwierdzenia, chociażby ostatnio

w próbach poszerzenia kontekstu społecznego i kulturowego przy przedstawianiu antycznych regulacji. Osobną kwestią pozostaje użyteczność takiego zabiegu.

Zmiany w nauczaniu prawa powinny być adekwatne do oczekiwań absolwentów naszych wydziałów, którzy nabyli już umiejętność trafnego uchwycenia problemów prawnych i budowania ich racjonalnych rozwiązań. Za istotne dla tej racjonalności uważamy dwie cechy prawniczych rozumowań. Po pierwsze, dostrzeganie wartości uważanych za fundamentalne dla kulturowej tożsamości prawa prywatnego w Europie. Po drugie, zdolność budowania argumentacji, która wykorzystuje doświadczenie oraz inspiracje pluralistycznego rozwoju metod prawniczych w naszej tradycji prawnej. Początkiem idącej w tym kierunku zmiany stało się ogłoszenie drukiem w 2009 r. pierwszego wydania naszego podręcznika. Z perspektywy prawie dziesięciu lat można go określić jako element działań systemowych, których celem jest zmiana sposobu mówienia o prawie rzymskim do dzisiejszych studentów prawa i prawników (W. Dajczak, F. Longchamps de Bérier, *W dyskusjach o prawie – doceniły potencjał prawa rzymskiego*, <https://wszystkoconajwazniejsze.pl>). Właśnie podręcznik zdaje się być centralnym ogniwem tych starań. Wprowadzenie do prawa prywatnego oparliśmy na połączeniu refleksji nad zagadnieniami dyskutowanymi najpierw przez rzymskich prawników, a następnie w *ius commune*. Nie mniej zajmuje nas w tym podręczniku dostrzeganie tych samych problemów oraz kontrowersji we współczesnych nowelizacjach kodeksów cywilnych. Pozostajemy otwarci na dyskusję o zaproponowanym sposobie korzystania z prawa rzymskiego w kształceniu prawników, mając nadzieję, że posłuży zdobywaniu umiejętności prawniczego łączenia innowacyjności z tym, co decyduje o rdzeniu naszej cywilizacji.

Oddajemy do rąk czytelników nowe wydanie. Zostało wzbogacone o słowniczek łaciński ułatwiający wraz z wykazem łacińskich słów i wyrażen zrozumienie przedstawianej materii; o indeks terminów polskich pozwalający na wyszukiwanie interesujących zagadnień; wreszcie o listę pytań kontrolnych ułatwiającą spojrzenie przekrojowe na omawiane zagadnienia oraz ich sprawdzenie i utrwalenie. Trzecią edycję rozszerzyliśmy i uzupełniliśmy o najnowsze ustalenia nauki prawa rzymskiego i historii prawa oraz o to, co zmienia się we współczesnym prawie lub w rozumieniu prawa dawnego i dzisiejszego. W szczególności uwzględniliśmy ostatnie nowelizacje prawa polskiego oraz zasadnicze zmiany, do jakich doszło od 1 października 2016 r. we francuskim prawie zobowiązań (*Ordonnance n° 2016-131* z 10 lutego 2016 r.). Zwróciliśmy uwagę na paralele między dostrzegalnymi trendami czy prawidłowościami w tradycji prawa zobowiązań a wynikami eksperymentów psychologicznych. Rozleglejszy stał się w nowym wydaniu obraz dyskusji prawników *ius commune* dzięki rozbudowie bazy źródłowej.

Gruntowne przejrzenie i poprawienie dotychczasowego tekstu stały się możliwe dzięki uwagom naszych współpracowników: Piotra Alexandrowi-

cza, Jana Andrzejewskiego, Grzegorza Blicharza, Aleksandra Grebieniowa, Joanny Kruszyńskiej-Koli, Piotra Łochowskiego, Jana Rudnickiego, Kamila Sorki, Pauliny Święcickiej i Karoliny Wyrwińskiej. Jesteśmy im ogromnie wdzięczni, a także studentom, seminarzystom oraz doktorantom naszych uniwersytetów, którzy zgłaszali obserwacje i pytania jako czytelnicy przygotowanego z myślą o nich podręcznika akademickiego.

Wojciech Dajczak

Tomasz Giaro

Franciszek Longchamps de Bérier